

koje je priredio Stefan Raić u Beču 1793. (Br. 286.) Zar Mihailović zaista smatra da je po Raiću prevedeno sa hrvatskog »na prosto-serbskii žykyk'«, kako to piše na naslovnoj strani? S. Raić htio je da se to priznato i popularno didaktično djelo načini pristupačnim i srpskoj čitalačkoj publici, posluživši se bombastičnim podnaslovom da ga je preveo. Očito je da S. Raić nije ni pisac, ni prevodilac, već samo izdavač tog narodu prilagodljivog hrvatskog djela, pa ga nije trebalo ni navoditi u srpskoj bibliografiji.

U Austro-Ugarskoj izdavala je carska dvorska kancelarija u Beču i ugarska dvorska kancelarija u Budimu mnoge zakone, popularna djela i ostalo na crkvenoslavenskom jeziku i crkvenom ćirilicom za mnoge slavenske narode pod njenom vlašću. Takvo je npr. djelo: »Nastavlenie za sējatele duvana kralěvstv' Mažarske i Galicii«, Beč 1790. (Br. 229). Sva ta djela Mihailović ubraja u srpska. Isto tako ovamo unosi neka rumunjska djela, izdana ćirilicom. No to je stvar drugih. Pored toga navodi zakonske i druge odredbe, privilegije i sl. što sve nije očito izdavano samo za Srbe, pa pored izdanja na crkvenoslavenskom jeziku često ubraja u srpsku bibliografiju i izdanja istoga djela na njemačkom ili latinskom jeziku. Svakako je teško tvrditi da su bili Srbi Emanuel Janković, Ivan Janković i mnogi drugi, no uvrštavanje njihovih djela opravdava se teritorijalnom pripadnošću današnjoj SR Srbiji. No po tom načelu ne bi smjelo doći u obzir npr. djelo: »Istorija o Čornoj Gory« od crnogorskog mitropolite Vasilija Petrovića, koje je izišlo u Sankt-peterburgu 1754. (br. 30).

Kod svega toga ipak najviše začuđuje što je takvo djelo dobilo godišnju nagradu grada Beograda! Narodna biblioteka Srbije i redaktori svakako snose odgovornost za objavljivanje takve bibliografije, jer ih nikako ne opravdava ona kratka štampana konstatacija da su poštovali »mišljenja i zaključke autora i u slučajevima kada se oni sa njima ne bi u svemu složili«.

Mladen Bošnjak

*Κυρίλλω και Μεθοδίω τόμος έόρτιος επί τῆ χιλιοστῆ και εκατοστῆ
ετηρίδι, μέρος πρώτον, έν Θεσσαλονίκη 1966.*

(Spomenica Ćirilu i Metodiju o tisuću i stotoj obljetnici, dio prvi, uredio Ioannis E. Anastasiu, Solun 1966, 344 str. + VII tabl.)

Grci uopće, a posebno njihovi bizantolozi obično su slabo svjesni uloge i značenja solunske braće i čudesnoga podviga u kojem su oni uspjeli slavenske narode privući u krug bizantske kulture. Zaista u povijesti ima malo paralela takvom dokazu vitalnosti i snage unutrašnjih vrijednosti jedne kulture. To čudnije može izgledati što su Grci tako slabo svjesni toga velikog djela srednjovjekovnog helenizma kojega su oni najneposredniji nasljednici. Vjerojatno je tome uzrok duhovna klima nastala u nacionalnim borbama na Balkanu gdje se koncem prošloga vijeka i u početku našega ćirilometodska tradicija našla u fron-

talnom sukobu s grčkom. Samo iz te perspektive može ostati nezapažena njihova fundamentalna bliskost i činjenica da svaka od njih svjedoči o vrijednosti druge. Srednjovjekovni helenizam ne može se u cjelini razumjeti i ocijeniti bez ćirilometodske tradicije jer je ona s njime bitno povezana, gotovo integralan njegov dio. Još je očitije da se srednjovjekovni slavizam ne može razumjeti bez helenizma jer je iz njega potekao i od njega dobio svoje odlučne impulse. Zbog toga ne samo da slavistika nužno pretpostavlja bizantologiju, nego i bizantologija bez slavističkih perspektiva ostaje nepotpuna. Zato se očito pomanjkanje širega interesa za slavističke studije u Grčkoj može razumjeti jedino kao pomanjkanje distanciranije perspektive.

Zbog takvoga stanja proslava tisuću i stote godišnjice Ćirila i Metoda koja se 1966. održala u Solunu predstavlja izvanredno značajan događaj. Referati što su ih grčki i inozemni učenjaci održali počeli su se objavljivati u publikaciji koja treba da obuhvati više svezaka. Prvome od njih posvećen je ovaj prikaz. Bit će najbolje ako se prvo ogledaju prilozi grčkih referenata. Posebno je važan rad Panajotisa K. Hristu, rektora solunskoga sveučilišta. On se objavljuje na prvom mjestu. Svrha mu je da razjasni težnje i ciljeve misije što su je u srednjoj Evropi izvršili Ćiril i Metodije. Pisac, kao dobar poznavalac bizantske crkve, želi pokazati kako se misija slavenskih apostola ispravno može razumjeti jedino u okviru osnovnih shvaćanja istočne crkve i da su joj solunska braća sve do kraja svojega rada ostala potpuno vjerna. Značenje i golem uspjeh njihova rada može se samo tako razumjeti. Oni su među Slavene u srednju Evropu prenijeli temeljne istočne principe bogoslužja na materinskom jeziku i samostalne crkvene organizacije. Upravo zato je njihov rad bio zazoran Rimu i predstavnicima zapadne crkve, pa su oni i njihovi učenici doživjeli teške progone.

Više je općenit prilog Ioannisa E. Anastasiu posvećen prosvjetnim prilikama u Bizantu 9. stoljeća. Time se daje zanimljiv opis okvira iz kojega je potekla prosvjetiteljska djelatnost solunske braće. Slične je prirode u okviru ćirilometodske tematike članak V. N. Tatakisa o Fotiju kao humanistu. Svakako je zanimljivo i potrebno da se upozna osoba koja je dominirala bizantskim duhovnim životom u vrijeme kada su Ćiril i Metodije pošli u misiju među Slavene. Članak Evangela D. Theodoru posvećen je liturgijskoj strani djela solunske braće. On naglašava da su solunska braća među Slavene presadila bizantske crkvene obrede i da su potakla razvoj bogate slavenske tradicije na području liturgije. Rad Ioannisa Karajanopulosa bavi se povijesnim okvirom ćirilometodske misije. Slabo je uvjerljiv etimološki pokušaj Georgiosa Koliassa prema kojem glagol graikóō na jednom mjestu Taktika Lava VI, gdje se govori o politici cara Vasilija I prema Slavenima, ne znači »pogrčiti« nego prema gréki »sjenovit tor« znači »skupljati«. Sam kontekst toga glagola u Taktiku uvjerava nas o protivnom.

Konstantin G. Bonis piše o Ćirilu i Metodu i bazilici sv. Dimitrija u Solunu. On je tu došao do zanimljivih novih rezultata koji novim podacima obogaćuju povijest solunske braće. O tome koliko su mu zaključci ispravni i rezultati pouzdani moći će suditi samo kvalificirani stručnjaci.

Inozemni su učenjaci obradili svaki po jednu granu ćirilometodske tradicije. Antonin Dostál piše o toj tradiciji u Moravskoj, Đorđe Sp. Radojčić o ćirilometodskoj tradiciji kod Srba. On je skupio mnogo vrijednih i izvan kruga najužih stručnjaka slabo poznatih podataka. Pierre L'Huillier piše o bugarsko-bizantskim odnosima u 9. i 10. stoljeću. Feriz Berki obrađuje životopise solunske braće kao izvore za najstariju mađarsku povijest. Vrlo originalne, ali, koliko pisac ovih redaka može suditi, slabo uvjerljive poglede na povijest glagoljice u Hrvatskoj dao je Marin Tadin. O ikonografskim prikazima Ćirila i Metodija piše Dimokratija Hemmerdinger-Iliadu.

Ovom je kratkom prikazu svrha da u najopćenitijim crtama informira naše čitaoce o ovoj grčkoj publikaciji i o njezinu veliku značenju. I škrte napomene već pokazuju kako je sadržaj ovoga zbornika bogat i zanimljiv. Treba zaista željeti da ovaj pothvat solunskoga naučnog kruga ne ostane izoliran prigodni napor nego da dovede do toga da studij veza Bizanta sa slavenskim svijetom postane trajna preokupacija grčkih bizantologa.

Radoslav Katičić